

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО

Золотарьов Віктор Степанович

доцент кафедри українознавства ХНАДУ, кандидат історичних наук, доцент

e-mail: zolvist@i.ua

Нещодавно, відзначалося 150 років з дня народження Павла Скоропадського та 105 років встановлення Української Держави. Тому є сенс звернутися до аналізу тих подій та дослідити соціально-економічні реформи.

Прийшовши до влади у квітні 1918 року Павло Скоропадський добре розумів, що земельна реформа – це не тільки стрижень аграрної політики, а й домінуючий чинник стабільності державного ладу і відносин із німецьким командуванням. Підготовка і проведення реформи покладалося на Міністерство земельних справ. Принципові засади аграрної політики були сформульовані у грамоті від 29 квітня 1918 р. "Про відновлення приватної власності", згідно з якою повною мірою відновлювалася приватна власність, відповідно скасовувався закон Центральної ради "Про соціалізацію землі". Низкою законодавчих актів передбачалося реалізувати такі принципи:

1) створення Державного земельного фонду за рахунок державних, церковних і частини приватних земель із повним відшкодуванням за них;

2) продаж земельних ділянок малоземельним господарям;

3) створення дрібних, але економічно міцних господарств;

4) забезпечення ефективної роботи цукрової промисловості як базової галузі України;

5) вдосконалення сільськогосподарського кредитування. 8 червня 1918 р. було схвалено закон, згідно з яким Державний земельний банк дістав необмежене право придбання земель для їх продажу селянам.

Розмір приватного землеволодіння не повинен був перевищувати 25 десятин. Маєтки, що мали велике господарське значення (обслуговували цукроварні, розводили елітну худобу тощо), могли мати до 200 десятин землі, але вони підлягали акціонуванню.

Проте реформа мала дуже суперечливий характер щодо відносин селян і поміщиків-землевласників. У цей час селяни вже звикли до думки, що земля, яку Центральна Рада декларувала надати безкоштовно, за революційним правом належить їм, і повертати її ніхто не збирався, а тим більше викупувати. Що стосується великих землевласників то, абсолютизуючи трактування закону про відшкодування за користування панською землею, поміщики проводили конфіскаційні рейди та погроми у селянських оселях. Надто сильною була інерція мислення в колишніх латифундистів, котрі з гетьманом пов'язували можливість соціального реваншу. Не на високому рівні виявився низовий виконавчий апарат, що не перейнявся в основній своїй масі новими завданнями, які ставило життя.

Уряду Української держави не вдалося пом'якшити продовольчу кризу, забезпечити міста достатньою кількістю харчів, щоб зменшити соціальну напругу в країні, і тим самим він сам собі окреслив короткотривале існування. Щодо промислової сфери, то на час приходу Скоропадського до влади вона перебувала в жалюгідному стані. Ще за Тимчасового уряду й Центральної Ради в країні розпочався масовий спад виробництва. Проаналізувавши складність становища, Гетьманат починає процес денаціоналізації в промисловій політиці.

П. Скоропадський проголошує відбудову повної свободи торгу і надання широкого простору приватному підприємництву та ініціативі, а для пом'якшення можливих наслідків передачі підприємств у приватну власність гарантувалося забезпечення прав робітничого класу. Для керівництва цими процесами і втілення їх у життя у складі Ради міністрів було утворено Міністерство торгу і промисловості. Але проблеми все одно з'явилися. Показовим у цьому плані є з'їзд промисловців, банкірів та поміщиків України,

котрий відбувся в Києві у травні 1918 р. Вітаючи відновлення прав приватної власності на засоби виробництва, з'їзд висунув вимогу: знайти державні можливості для надання державних кредитів з метою відновлення продуктивних сил у великих маєтках, бо без таких кредитів виробництво неможливе. Це означає, що проблему фінансового забезпечення перекласти на підприємців державі не вдалося. Очевидно, що за таких умов уряд Скоропадського був змушений спиратися на державне фінансування промислових об'єктів. Та не слід забувати, що відповідних коштів на той час бракувало й державі.

Тож процес відбудови промисловості зіткнувся з певними труднощами. На початку травня 1918 р. уряд видає постанову про вилучення з ужитку на ринку цукру вільного продажу і з 7 травня встановлює державну монополію на цукрову промисловість. Згодом була встановлена державна монополія на виробництво і продаж горілчаних виробів, а також палива в Донбасі. Завдяки цим рішенням уряд зміг отримувати значні прибутки до скарбниці. Було взято курс на електрифікацію країни. Особлива увага приділялася сільськогосподарському машинобудуванню, відновленню роботи відповідних заводів на Харківщині. У промисловості уряд гетьмана діяв доволі активно, спрямовуючи свої зусилля на формування потужного промислового потенціалу краю.

Отже, соціально-економічна політика Павла Скоропадського мала малоефективний характер. Цьому сприяла низка причин суб'єктивного і об'єктивного характеру: це і непослідовність, і нерішучість дій апарату управління, і соціальні конфлікти між різними верствами населення, і брак часу – 7 місяців очевидно недостатньо, щоб здійснити докорінні зміни в аграрній і промисловій сфері – і окупаційний режим на території України. Все це викликало масове незадоволення громадян і врешті-решт вилилось у скасування влади Гетьманату у грудні 1918 року.